

नको तू झळकू, सौदामिनी
नको तू झळकू, सौदामिनी
मिणमिणती ही पणती माझी तीच करी घेऊनी
मार्ग हा जाइन मी चालुनी

तू क्षणी चमकशी मेघोदर भेटुनी
परि लुप्त होउनी जासी अन्य क्षणी
चंचलता ऐशी भरली तव जीवनी
अशा तुजवरी कसा विसंबुनी राहू, मायाविनी?

मी सौंदर्यातुर भुललो तुज पाहुनी
उरि कवळाया धावलो बाहु पसरुनी
कटु सत्य परी हे अन्ती ये उमगुनी
की भूवरचा मी, आणिक तू गगनस्था कामिनी!

नागिणीसारखा साज तुझा मोहक
हे रूप ओतते विखार जणू दाहक
क्षण दावूनि अपुले विभ्रम उन्मादक
जासी निघुनी आणि भासते उदास मग यामिनी

लाविसी घडिभरी आशा वेडया मना
चिरकाल निवाला देसी परि यातना
तू निष्ठुर ऐसी असशी गे, अंगना
तेजाने तव पथ कैसा मम उजळणार जीवनी?

ही पणती यास्तव घेतो आता करी
उज्वलता तुजसम नाही इजला, तरी
किती रिन्ग्ध शांत विलसते तेज अंतरी
दाहि दिशा मम हिने उजळिल्या या अंधारातुनी

जरि अल्प हिचे हे असती तेजःकण
टाकिला तयांनी पथ माझा उजळून
मी मत्स्नेहाने अर्पिन तिज जीवन
तीच मला नेईन पार या झंझावातातुनी

शान्ता शेळके
वर्षा

केशवकरणी या वृत्तातील ही कविता आहे. आपल्या सर्वांना पाठ
असलेली, "खबरदार जर टांच मारुनि" ही कविता ह्याच
वृत्तातील असावी असा माझा कयास आहे.

क्षणाधीत लखलखून आसमन्त उजळून टाकणाऱ्या विजेने आपण
मोहून जातो, गडकरीचा पिंपळ तर त्या विजेशीच लग्न करे
असा हट्ट धरतो आणि त्यापायी आपले प्राण पणाला लावतो.

अशी लखलखणारी वीज बरी की शान्त, मन्द मिणमिणता पण
स्थिर प्रकाश देणारी पणती चांगली? हा प्रश्न गहन आहे.

ह्या प्रश्नाची उकल करताना शान्ता शेळके यांनी किती
वेगवेगळे पैलू दाखविले आहेत.

ही वीज क्षणभरच चमकते, ही चंचल आहे, तिच्यावर खरंच
विसंबून राहता येईल का? अशी चंचल व्यक्ति पटकन सोडून
तर जाणार नाही ना?

मला ही वीज खरंच आवडली आहे की तिच्या बाह्य
सौन्दर्यावरच मी भुललो आहे? मी पृथ्वीवरचा सामान्य माणूस
आणि ही तर स्वर्गभूमीची सौदामिनी, माझ्या आवाक्यात
बसणारी ही गोष्टच नव्हे, असा सरळमार्गी मध्यमवर्गीय
विचारही मध्येच डोके वर काढतो. मग कधीतरी ती वीज

म्हणजे जहरी नागीण वाटते तर कधीतरी आपण असा वेडाचार का करत आहोत याविषयी खन्त वाटते.

वारंवार ही कविता वाचल्यावर मला असे वाटले की मानसशास्त्रातील Rational Emotive Behavioural Therapy (REBT) मध्ये सांगितलेल्या काही कल्पनांची या कवितेतल्या कडव्यांची सांगड जमते.

REBTनुसार एखाद्या धक्कादायक किंवा दुःखद अनुभवानंतर माणसे guilt, hostile reaction, withdrawal अशा भावना अनुभवतात आणि मग resolution and readjustment कशी योग्य आहे या नतीज्याला येऊन पोहोचतात. ह्या कवितेतली पणतीची सोबत कायम ठेवण्याचा हा निर्णय ही readjustment आहे की समंजस जाणूनबुजून केलेली निवड हे फक्त शान्ताबाईच सांगू शकतील.

दुसरं असं की REBT चा उगम आणि विकास १९५०-६० च्या सुमाराचा, ही कविता तर १९४८ च्याही पूर्वीची. तरीही तेच लोकांचे या कवितेत त्याच क्रमाने आढळणे हा निव्वळ योगायोग नाही तर शान्ताबाईंच्या प्रतिभेचीच ती कमाल आहे.

आपल्या सगळ्यांच्याच नेहमीच्या व्यावसायिक जीवनात असाच एक प्रश्न नेहमी भेडसावतो.

दर वर्षी performance appraisal करतांना ह्यासदृष गोष्टीचा नेहमी उहापोह होतोच.

GE चे भूतपूर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी Jack Welch यांनी अंमलात आणलेल्या प्रणालीनुसार (ही प्रणाली जगातील मोट्या कंपनी अगदी अभिमानाने दरवर्षी राबवतात.) कंपनीतील 10-15% लोक हे low performer असतात आणि 10-15% लोक Outstanding performers असतात.

ह्या Outstanding performers ना पटपट बढती मिळते, महत्वाच्या पदांवर त्यांच्या नेमणूका होतात तर low performer ना कामावरून कमी करण्याच्या योजना आखल्या जातात.

माझ्या मते ह्या दोन्ही गटांपेक्षा माझ्या मते या गटांमध्ये न मोडणारे, मधल्या फळीतील 70% लोक जास्त महत्वाचे आहेत. यांना "people meeting performance expectations" असे संबोधले जाते.

हे लोक आपले नेमून दिलेले काम चोखपणे बजावतात, त्यांना फार मोठ्या महत्वाकांक्षा असतातच असे नाही. असे लोक वारंवार नोकऱ्या बदलत नाहीत, कंपनीच्या चढउतारांमध्ये त्यांचा सक्रिय सहभाग असतो. कंपनीतील सुतऱे कामे नियमितपणे चालू रहावीत म्हणून अशाच लोकांची गरज भासते आणि कुरकुर, तक्रार न करता ही मंडळी शांतपणे आले काम करत राहतात. अशामुळे बरेचवेळा कंपनीच्या प्रगतीतील या लोकांचे योगदान किती मोठे आहे याचा लेखाजोखा होतच नाही.

माझ्या मते हे लोक कंपनीतील पणत्या असतात तर Outstanding performers ह्या चमकून जाणाऱ्या विजा. ह्या पणत्यांना संभाळायचं कसं आणि विजांची खातिरदारी करायची कशी हा तोल संभाळताना कंपनीतील उच्चपदस्थ अधिकाऱ्यांची तारांबळ उडते.

पण कधीकधी ह्या विजा पणत्या होतात आणि एखाद्या विशिष्ट परिस्थितीत एखादी पणती वीज बनून सगळ्यांना दिपविते.

तात्पर्य काय तर पणती की वीज ह्याचा उहापोह न करता, त्यातून मिळणारा प्रकाश अधिक फलदायी कसा होईल याकडे

लक्ष देणं अधिक सयुक्तिक. नाहीतर, वीज चमकून नाहीशी होते
आणि अति कष्टाने पणती मन्द होत होत मालविते.

मन्दार